

Stormaktstid

(åk 4–gymnasiet)

Under 1600-talet erövrade Sverige stora områden kring Östersjön som var tidens viktigaste handelsområde. Detta innebar ständiga krig som krävde enorma resurser i form av människor, utrustning och pengar. På vilket sätt påverkades befolkningen och deras vardag av stormaktsväldet? Hur levde soldaterna och deras familjer i fält? Eller snarare hur överlevde de?

1618 bröt trettioåriga kriget ut, ett av de grymmaste krig som drabbat Europa. En viktig anledning till att Sverige gick med i kriget 1630 var drömmen om ett svenskt östersjövälde med kontroll över all handel från och till länderna vid Östersjön. Livet i fält var på många sätt hårt och slitsamt för soldaterna och deras medföljande familjer. Hur fick man tag på mat och dryck? På vilket sätt drabbades Tysklands befolkning där kriget drog fram?

Efter trettioåriga kriget fick Sverige kontroll över Östersjön. Hur förändrades de svenska industrierna av stormaktsväldet? Vem arbetade vid styckebruken där man tillverkade kanoner? Hur påverkades befolkningen när riket blev större och större?

År 1680 var Sverige i fred efter decennier av ständiga krig. Kungamakten genomdrev förändringar som gav staten en bättre ekonomi och möjligheten att bygga upp ett system för att avlöna soldater. Genom indelningsverket fick soldaten ett torp och en bit mark för försörjning. När soldaten gick ut i krig tog hans hustru hand om hushållet själv. Vad hände med soldathustrun om hennes man omkom i kriget? Genom prästen och kyrkan fick människor på hemmaplan reda på vad som hände i kriget. Hur stor betydelse hade religionen och hur mycket makt hade kyrkan under 1600-talet?

Efter tjugo år av fred bröt det stora nordiska kriget ut år 1700 som började med framgång för karolinerna och Karl XII. 1709 besegrades den svenska armén vid Poltava och detta var början på slutet för den svenska stormakten. Vad innebar det för det svenska riket och befolkningen att Karl XII var envåldshärskare? Vad hände med Sveriges alla erövrade landområden efter fredssluten 1719-1721? I visningen levandegör vi stormaktsväldets framväxt, storhetstid och fall med intressanta frågeställningar, gripande personöden och spännande föremål!

Arbeta gärna före eller efter besöket med följande frågor!

1. **Varför blir det krig och vad krigar människor om?**
2. **Vad är en stormakt?**
3. **Varför gick Sverige med i trettioåriga kriget?**
4. **Hur tror ni soldaterna skaffade mat och kläder när de låg ute i krig?**
5. **Vad tillverkades i ett styckebruk?**
6. **Vad betyder "det ständiga knektehållet"?**
7. **Varför ville många män bli soldater i den indelta armén?**
8. **Vad innebär det att en kung är enväldshärskare?**
9. **Vad hände med den svenska stormakten efter det stora nordiska kriget?**
10. **Vad tror ni hade hänt om Sverige fortsatt att vara en stormakt?
Hade vi krigat mer eller mindre då?**

Fördjupande frågor

1. **Hur utökade Gustav Vasa kontrollen över befolkningen i Sverige? Ge exempel!**
2. **Vilka drivkrafter fanns bakom det svenska stormaktsväldets uppbyggnad?
Diskutera!**
3. **Hur förändras adelns roll under stormaktstiden?**
4. **Vad menar man med att kriget "föder sig självt"?**
5. **Hur förändras Sveriges nationsgränser efter Westfaliska freden 1648?**
6. **Vad innebar räfst och reduktionen
som genomfördes under 1680 års riksdag?**
7. **Vilken roll hade soldathustrun i indelningsverket och varför var hon så viktig?**
8. **Vilka länder förklarade krig mot Sverige kring år 1700, och varför?**
9. **Varför gick det svenska stormaktsväldet under?
Ge exempel på bakomliggande faktorer!**
10. **Är stormaktstiden något att vara stolt över för dagens svenskar?
Samla argument för och emot och diskutera.**